

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

03. 06. 2026 р.

м. Київ

№ 843

**Про затвердження Типової програми
підвищення кваліфікації педагогічних
працівників закладів дошкільної освіти
щодо організації інклюзивного навчання**

Відповідно до абзацу п'ятнадцятого пункту 10 Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами), підпункту 13 пункту 4 та пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), з метою підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей, необхідних для ефективної організації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо організації інклюзивного навчання (далі – Типова програма), що додається.

2. Директорату дошкільної та інклюзивної освіти (Лотоцька Алевтина) забезпечити оприлюднення Типової програми на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Коновалову Анастасію.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
03.06.2026 № 873

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів
дошкільної освіти щодо організації інклюзивного навчання

Розробник: Державна установа «Український інститут розвитку освіти» (Стягунова Ольга, методист відділу професійного розвитку педагогічних працівників, кандидат педагогічних наук).

Рецензенти: Олена Ковшар, професор кафедри дошкільної і спеціальної освіти Криворізького державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор.

Оксана Корнеева, директор закладу дошкільної освіти № 31 «Мир» м. Костянтинівка Донецької області, кандидат педагогічних наук.

Термін дії програми: з 2026 до 2031 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Забезпечення права кожної дитини на якісну дошкільну освіту, зокрема дітей з особливими освітніми потребами (далі – дітей з ООП), є пріоритетом державної політики України. Ключовою умовою успішної реалізації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) є високий рівень професійної компетентності педагогів, що безпосередньо забезпечується систематичним підвищенням їхньої кваліфікації.

Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо організації інклюзивного навчання в ЗДО (далі – Типова програма) розроблена з урахуванням державної політики в галузі дошкільної освіти, вимог чинного законодавства (законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 10.04.2019 р. № 530 (в редакції постанови КМУ від 26 серпня 2025 р. № 1036) «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти», розпорядження КМУ від 07 квітня 2024 р. № 527-р «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки», наказу Міністерства економіки України від 10.10.2021 № 755-21 «Про

затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти», інструктивно-методичних листів Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) щодо організації освітнього процесу в ЗДО та забезпечення права дітей дошкільного віку, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, на доступну та якісну дошкільну освіту.

Зміст Типової програми враховує сучасні виклики, пов'язані з необхідністю надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних групах ЗДО. Вона спрямована на подолання бар'єрів у комунікації та взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, дітьми та їхніми батьками. Актуальність програми також зумовлена необхідністю постійного оновлення професійного інструментарію педагогів ЗДО у відповідності до Професійного стандарту, що передбачає здатність організовувати та забезпечувати інклюзивне освітнє середовище як невід'ємний компонент якості дошкільної освіти. Це сприятиме перетворенню інклюзивного підходу з формального процесу на реальну стратегію успішної соціалізації та розвитку дитини з перших років її життя. Підвищення кваліфікації за Типовою програмою має забезпечити практичну підготовку педагога до роботи в умовах інклюзивного навчання, що є запорукою ефективності сучасного освітнього процесу в ЗДО.

Цільова група: педагогічні працівники ЗДО.

Обсяг (тривалість): 30 год. (1 кредит ЄКТС)

Особливості реалізації програми: зміст Типової програми обов'язково має бути адаптований суб'єктами підвищення кваліфікації відповідно до категорії цільової групи (керівники ЗДО, вихователі-методисти, вихователі, асистенти вихователів, спеціальні педагоги, практичні психологи). До викладання за програмою залучаються фахівці з відповідним рівнем професійної підготовки та підвищення кваліфікації за напрямом організації інклюзивного навчання в ЗДО.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: інституційна (очна, заочна, дистанційна), дуальна, на робочому місці. Форму підвищення кваліфікації визначає суб'єкт підвищення кваліфікації.

Мета підвищення кваліфікації: професійний розвиток педагогічних працівників ЗДО через удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей, необхідних для ефективної організації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку.

Завдання підвищення кваліфікації:

забезпечити розвиток та удосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників ЗДО, визначених професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти», у контексті інклюзивної практики;

поглибити та систематизувати знання щодо нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання в Україні та сучасних науково-методичних підходів до його організації в ЗДО;

сформувати та вдосконалити практичні навички, необхідні для моделювання безбар'єрного середовища та безпосереднього здійснення інклюзивного навчання;

розкрити методи та алгоритми ефективної взаємодії в межах команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП для забезпечення єдиної корекційно-розвиткової траєкторії;

забезпечити розвиток умінь щодо реалізації стратегій безбар'єрного, етичного та толерантного спілкування в щоденній взаємодії з вихованцями, їхніми батьками та колегами;

сприяти розвитку позитивної мотивації та ціннісних орієнтацій педагогічних працівників щодо впровадження філософії інклюзії у щоденну професійну діяльність.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться відповідно до професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти», затвердженого наказом Міністерства економіки України від 10.10.2021 № 755-21: організаційна (A2), предметно-методична (A4), проєктувальна (B2), психо-емоційна (B1), педагогічне партнерство (B2).

Очікувані результати підвищення кваліфікації: за результатами навчання за Типовою програмою слухачі набудуть необхідних знань, сформують / удосконалять здатності щодо:

ключових положень чинного законодавства України та нормативно-правових актів, що регламентують організацію інклюзивного навчання в ЗДО;

науково-методичних підходів, принципів та стратегій побудови безбар'єрного та інклюзивного освітнього простору для дітей раннього та дошкільного віку;

структури та алгоритмів діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП;

здійснення адаптації та модифікації навчально-дидактичних матеріалів, змісту організованої діяльності та режимних процесів відповідно до індивідуальних потреб вихованців;

розроблення, реалізації та моніторингу індивідуальної програми розвитку дитини;

застосовування на практиці різних моделей взаємодії між вихователем та асистентом вихователя;

реалізації стратегії безбар'єрного, етичного та толерантного спілкування під час щоденної взаємодії з вихованцями, їхніми батьками та колегами;

виявлення стійкої позитивної мотивації та ціннісної готовності до впровадження філософії інклюзії в професійну діяльність.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації: систему та критерії оцінювання результатів навчання визначає суб'єкт підвищення кваліфікації.

Документ про підвищення кваліфікації: за результатами виконання Типової програми суб'єкт підвищення кваліфікації визначає вид документа (свідоцтво, сертифікат тощо), що буде виданий слухачам. Технічний опис, дизайн, спосіб виготовлення, порядок видачі та облік виданих документів мають відповідати вимогам постанови КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 (зі змінами) «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва теми	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Підсумковий тест	Усього
МОДУЛЬ 1.					
НОРМАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ РЕСУРСИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗДО					
Тема 1.1. Нормативно-правове забезпечення та механізми організації інклюзивного навчання в ЗДО	2	-	-	-	2
Тема 1.2. Концептуальні основи та професійна етика інклюзивного навчання в ЗДО	-	2	-	-	2
Тема 1.3 Територія рівних можливостей: середовище, що розвиває та об'єднує	-	2	-	-	2
Разом за модулем	2	4	-	-	6
МОДУЛЬ 2.					
СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП					
Тема 2.1. Умови для здобуття дошкільної освіти дитиною з ООП	2	-	-	-	2
Тема 2.2. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів), ступінь їх прояву та рівень підтримки дитини з ООП	-	2	-	-	2
Тема 2.3. Індивідуалізація освітнього процесу та проектування траєкторії розвитку дитини з ООП	-	2	2	-	4
Тема 2.4. Стратегії адаптації та модифікації під час забезпечення інклюзивного навчання в ЗДО: середовище, підходи, матеріали	2	2	-	-	4
Разом за модулем	4	6	2	-	12
МОДУЛЬ 3.					
ЕКОСИСТЕМА ПІДТРИМКИ: СИНЕРГІЯ КОМАНДИ ТА КОРЕКЦІЙНИЙ ВЕКТОР					
Тема 3.1. Командна взаємодія та партнерство як основа якісного супроводу дитини з ООП в ЗДО	2	2	-	-	4
Тема 3.2. Моделі та механізми партнерської взаємодії вихователя, асистента вихователя та асистента дитини з ООП	-	2	-	-	2
Тема 3.3. Корекційно-розвитковий складник інклюзивного навчання в ЗДО	2	-	2	-	4
Разом за модулем	4	4	2	-	10
Підсумкові заходи	-	-	-	2	2
Усього	10	14	4	2	30

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. НОРМАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ РЕСУРСИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗДО

Тема 1.1. Нормативно-правове забезпечення та механізми організації інклюзивного навчання в ЗДО

Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «особливі освітні потреби», «діти з особливими освітніми потребами» відповідно до нормативних документів.

Огляд нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання в ЗДО:
Конституція України;

закони України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства»;

постанови КМУ:

від 14.02.2017 № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами»,

від 10.04.2019 № 530 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2025 р. № 1036) «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти»,

від 07.07.2025 № 818 «Деякі питання про типи організації освітньої діяльності закладів дошкільної освіти»;

розпорядження КМУ від 07 червня 2024 р. № 527-р «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки»;

накази МОН:

від 09.12.2024 № 609 «Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту»,

від 14.02.2025 № 249 «Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення вихованців до державних, комунальних закладів освіти для здобуття дошкільної освіти»,

від 20.03.2025 № 474 «Про затвердження Положення про асистента дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти»,

від 12.06.2025 № 844 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів дошкільної освіти»;

інструктивно-методичні листи МОН.

Особливості комплектування та функціонування інклюзивних груп в ЗДО відповідно до нормативних вимог.

Підстави для створення інклюзивної групи в ЗДО.

Алгоритм утворення інклюзивних груп в ЗДО.

Порядок зарахування дітей з ООП до інклюзивних груп ЗДО.

Кількість дітей з ООП в інклюзивних групах.

Гранична кількість дітей з ООП в інклюзивних групах у період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Штат працівників інклюзивних груп ЗДО.

Фінансування інклюзивних груп ЗДО.

Практикум: робота з практичними кейсами щодо комплектування інклюзивних груп та розмежування функцій залучених фахівців; моделювання складу груп, враховуючи рівень підтримки; створення адаптованих, зрозумілих для батьків пам'яток про порядок зарахування й фінансування супроводу дитини з ООП у ЗДО.

Тема 1.2. Концептуальні основи та професійна етика інклюзивного навчання в ЗДО

Сутність, завдання, принципи та цінності інклюзивного навчання в ЗДО.

Професійні компетентності вихователя ЗДО для організації інклюзивного навчання відповідно до професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» це здатність: до командної взаємодії; забезпечення сприятливих умов для здобуття дошкільної освіти дітьми з ООП, здатність створювати та підтримувати безпечне, комфортне, розвивальне інклюзивне освітнє середовище відповідно до принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Інклюзивне лідерство педагога ЗДО: феномен інклюзивного лідерства – сутність поняття та його прояв у щоденній практиці вихователя; культура відкритості та багатоманіття – здатність організовувати освітнє середовище, що є чутливим до індивідуальних відмінностей кожної дитини; партисипація (активна участь) – розробка та впровадження стратегій, що сприяють залученості та участі всіх дітей у житті групи; трансляція цінностей – особистий приклад педагога у формуванні в дитячому та батьківському колективах цінностей поваги, рівності, гідності та безумовного прийняття.

Етика інклюзивної взаємодії: принцип «спочатку людина» (People-first language) (використання термінології, де на першому місці стоїть дитина, а не її порушення чи діагноз); табуована лексика та мовні бар'єри (категоричне уникнення «сегрегаційного розподілу» дітей за станом здоров'я на «хворих/здорових» чи «нормальних/ненормальних», відмова від навішування ярликів, використання зменшувально-пестливих форм, які підкреслюють безпорадність, або похідних від назви діагнозу, заборона знеособленого називання дитини та обговорення її стану в третій особі у її ж присутності (звертаючись виключно до супроводжуючого чи асистента), недопущення

вживання формулювань із прихованим чи явним негативним, жалісливим або дискримінаційним забарвленням тощо. Правила етичного фізичного та візуального контакту: збереження особистісних кордонів дитини, правила спілкування на рівні очей дитини, повага до її допоміжних засобів (як до частини особистого простору).

Тема 1.3. Територія рівних можливостей: середовище, що розвиває та об'єднує

Поняття «інклюзивне освітнє середовище», «універсальний дизайн», «додаткова підтримка», «розумне пристосування». Планування інклюзивного освітнього середовища в ЗДО.

Умови формування інклюзивного освітнього середовища в ЗДО: ресурсне забезпечення, подолання соціальних бар'єрів, створення універсального дизайну та розумних пристосувань, впровадження педагогіки партнерства, створення безбар'єрного фізичного простору, організація та підтримка безбар'єрного освітнього середовища відповідно до освітніх труднощів дитини з ООП.

Характеристика елементів інклюзивного освітнього середовища: локації відпочинку та релаксації (куточки усамітнення), ресурсні кімнати або ресурсні осередки (осередок сенсорної інтеграції), сенсорні кімнати тощо. Призначення, вимоги до обладнання.

Візуалізований та адаптований простір (інформаційна доступність) ЗДО (організація середовища з використанням засобів альтернативної та додаткової комунікації (АДК)): візуальні розклади дня (у картинках або піктограмах), маркування осередків групи символами (наприклад, система PECS), використання таймерів для відліку часу до зміни діяльності, чіткі та зрозумілі покажчики.

Практикум: аналітичний кейс «Планування інклюзивного простору» (розробка плану адаптації середовища групи під конкретні освітні труднощі дитини (подолання бар'єрів, створення безбар'єрного простору та впровадження педагогіки партнерства).

МОДУЛЬ 2. СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО СУПРОВОДУ З ООП

Тема 2.1. Умови для здобуття дошкільної освіти дитиною з ООП

Характеристика основних умов для здобуття дошкільної освіти дитиною з ООП (доступність, супровід, індивідуалізація):

програмне забезпечення з урахуванням рівнів підтримки дитини: реалізація освітніх програм відповідно до Державного стандарту дошкільної

освіти з обов'язковим урахуванням особливостей психофізичного розвитку, категорій освітніх труднощів та наявного рівня підтримки дитини (від 1 до 5);

варіативність форм та методів навчання: застосування спеціальних методів (наочних, практичних, словесних із відповідною адаптацією (візуалізація, сенсорна інтеграція, мультимодальність)), гнучке планування, диференціація темпу та обсягу завдань;

матеріально-технічне та дидактичне забезпечення: архітектурна доступність, універсальний дизайн, антидискримінаційне середовище, використання адаптованих дидактичних посібників, сенсорних матеріалів, допоміжних засобів для навчання (асистивних технологій, спеціальних меблів, тримачів, похилих поверхонь, слухових апаратів тощо);

надання послуг асистента вихователя, асистента дитини з ООП;

партнерська взаємодія (з батьками та педагогами);

організація та проведення корекційно-розвиткових занять.

Особливості залучення дітей з ООП до освітньої взаємодії: врахування інформації від батьків; об'єднання в групи за спільними інтересами та вподобаннями; доступність спільних активностей та організація ігор; розвиток соціально значущих моделей поведінки тощо.

Специфіка методів взаємодії при наявності різних освітніх труднощів: при функціональних труднощах, що полягають в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву зорової функції (вербалізація всіх дій, тактильне дослідження предметів, робота за принципом «рука в руці»), слухової функції (збереження зорового контакту, використання чіткої артикуляції, жестів, жестової мови, методів альтернативної та додаткової комунікації); при інтелектуальних труднощах, що полягають в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (багаторазове повторення, розбивка завдань на дрібні кроки, максимальна опора на наочність та практичну дію); при розладах аутистичного спектра (дотримання чіткого розпорядку, попередження про зміни в діяльності, уникнення різких сенсорних подразників).

Місце гри в процесі інклюзивного навчання дітей дошкільного віку. Критерії та підходи до вибору ігор для дітей з ООП: часові межі (не тривалі), правила прості, зрозумілі, з можливістю візуального дублювання, мінімальний вербальний супровід, акцент на дію та жест, без змагань (кооперативні ігри), вихід гравця не впливає на хід, можливість попереднього розучування правил та дій тощо.

Тема 2.2. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів), ступінь їх прояву та рівень підтримки в освітньому процесі дитини з ООП дошкільного віку

Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП). Сутність класифікації як біопсихосоціальної моделі розуміння розвитку дитини. Перехід від медичної моделі (орієнтації на діагноз) до соціальної та педагогічної (оцінка активності, участі та впливу факторів середовища). Визначення понять «категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)», «рівні підтримки». Класифікація та критерії визначення категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) та рівнів підтримки: характер та ступінь прояву освітніх труднощів у різних сферах розвитку (фізична, соціоадаптивна, особистісна, мовленнєва, когнітивна).

Організація освітнього процесу з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів), рівнів підтримки: характеристика рівня надання підтримки, критерії визначення рівня підтримки, умови забезпечення підтримки, фінансове забезпечення, кадровий ресурс та механізм отримання підтримки в освітньому процесі, індивідуальна освітня траєкторія та механізми її реалізації, забезпечення допоміжними засобами навчання, особливості облаштування освітнього середовища.

Практикум: розгляд кейсів дитини з ООП, визначення рівнів її підтримки та моделювання умов їхнього забезпечення, включаючи кадровий ресурс, фінансові умови, допоміжні засоби навчання та спеціальне облаштування середовища в ЗДО.

Тема 2.3. Індивідуалізація освітнього процесу та проєктування траєкторії розвитку дитини з ООП

Організація освітнього процесу для дитини з ООП: особливості планування роботи та ключові принципи (дитиноцентризм, індивідуалізація, універсальний дизайн і розумне пристосування, командна взаємодія, гнучкість та адаптивність, соціалізації і включення, баланс та дозоване навантаження, позитивна спрямованість) планування роботи в інклюзивних групах ЗДО.

Диференціація та індивідуалізація: підходи до планування життєдіяльності та освітньої діяльності безпосередньо для дитини з ООП.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) як головний навігатор супроводу: сутність та призначення ІПР; компоненти документа (актуальна структура ІПР для ЗДО відповідно до чинних нормативно-правових вимог); покроковий алгоритм та етапи розроблення ІПР; порядок, терміни та правила внесення змін та коригування ІПР за результатами проміжних оцінювань.

Особливості планування та проведення щоденних освітніх заходів, режимних моментів та занять для дитини з ООП з опорою на цілі, визначені в ІПР.

Практикум: відпрацювання навичок покрокового розроблення та коригування ІПР для дитини з ООП у ЗДО відповідно до чинних нормативно-правових актів.

Тема 2.4. Стратегії адаптації та модифікації під час забезпечення безбар'єрного навчання в ЗДО: середовище, підходи, матеріали

Розмежування понять «адаптація» та «модифікація»: сутність термінів, нормативне підґрунтя та критерії вибору стратегії підтримки для дитини з ООП відповідно до рівнів підтримки. Пріоритетність застосування адаптації та модифікації.

Напрями здійснення адаптації в освітньому просторі ЗДО:

пристосування та адаптація середовища – фізична та сенсорно-інформаційна доступність (безперешкодний рух, наявність зрозумілих орієнтирів та візуальних підказок у приміщеннях закладу); оптимізація фізичних чинників (регулювання інтенсивності та спектра освітлення в групових кімнатах (для дітей із порушеннями зору чи розладами аутистичного спектра (РАС)); акустичний комфорт: зменшення рівня фонового шуму в групах (для дітей із порушенням слуху, РАС або з розладами дефіциту уваги з гіперактивністю), використання шумопоглинальних навушників, навігація та маркування: використання контрастних інформаційних позначок, тактильних орієнтирів тощо;

адаптація освітніх підходів – диференційований підхід (використання розвивальних завдань різного рівня складності для вибору дитиною або спрямування педагогом); часові та темпові межі (збільшення часу на виконання практичних завдань, зміна темпу подання нової інформації, дозування обсягу матеріалу); режимна гнучкість (обов'язкове чергування активних і пасивних видів діяльності, інтеграція динамічних пауз); організація діяльності (впровадження візуального розкладу дня та занять, індивідуальних позначок-символів); комунікативні стратегії (застосування засобів альтернативної та додаткової комунікації);

адаптація дидактичних матеріалів та посібників – адаптація форми подачі (використання друкованих матеріалів різного формату (збільшений формат, контрастні зображення без зайвих деталей); когнітивні опори (розробка та застосування карток-підказок, алгоритмів виконання дій у картинках); візуальна підтримка (використання карток PECS (Picture Exchange Communication System) для вираження базових потреб та спілкування).

Модифікація як інструмент трансформації змісту навчання: зміна програмового змісту (спрощення або скорочення навчального матеріалу,

вилучення тем, які є занадто складними для дитини на поточному етапі, та заміна їх на формування базових життєвих навичок); зміна вимог до виконання завдань (зниження рівня складності та очікуваного результату); зміна підходів до фіксації динаміки розвитку дитини.

Практикум: приклади адаптації та модифікації навчальних завдань: кейси із проведення спільного кола (залучення дітей до спільної діяльності), кейси з розвитку мовлення (як адаптувати завдання з переказу казки для дитини з порушеннями мовлення або інтелектуального розвитку), кейси із зображувальної діяльності (пристосування інструментів (потовщені олівці, трафарети, використання тіста замість твердого пластиліну тощо) та зміна фінальних вимог до роботи), кейси з фізичного розвитку (спрощення правил рухливих ігор, зменшення дистанцій або запровадження ролі «помічника» для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату) тощо.

МОДУЛЬ 3. ЕКОСИСТЕМА ПІДТРИМКИ: СИНЕРГІЯ КОМАНДИ ТА КОРЕКЦІЙНИЙ ВЕКТОР

Тема 3.1. Командна взаємодія та партнерство як основа якісного супроводу дитини з ООП в ЗДО

Визначення поняття «команда психолого-педагогічного супроводу». Базові принципи роботи. Алгоритм створення та функціонування команди супроводу. Склад команди супроводу: постійні учасники, залучені фахівці. Розподіл функцій та обов'язків членів команди супроводу.

Батьки як активні партнери, учасники інклюзивного навчання. Моделі залучення батьків дітей з ООП до освітнього процесу та співпраці:

інформаційна модель – обмін даними про успіхи дитини (через цифрові застосунки, щоденники спостережень);

консультативно-навчальна модель – залучення батьків до тренінгів, надання рекомендацій для закріплення навичок вдома;

модель стратегічного партнерства – спільне обговорення цілей ІПР, прийняття рішень щодо освітньої траєкторії.

Методи наступності в роботі між усіма членами команди супроводу:

під час проведення режимних моментів – метод єдиних поведінкових алгоритмів та візуальної підтримки, метод інтеграції корекційних цілей у побутові процеси, метод командного аналізу сенсорного навантаження;

під час проведення організованої діяльності – метод попереднього опрацювання тем (пропедевтика), метод адаптації та модифікації матеріалів спільної дії тощо.

Активне партнерство педагогів ЗДО з батьками дітей з ООП: суб'єктність батьків у команді супроводу, інформаційно-консультативна підтримка та «м'яка» адаптація, спільне проектування стратегій навчання, моніторинг

прогресу в режимі реального часу, адвокація інтересів дитини, залучення до освітнього простору тощо. Бар'єри ефективної партнерської взаємодії між батьками і педагогами (недовіра та емоційне вигорання батьків, складність та незрозумілість наданої фахової інформації, неприйняття батьками особливостей розвитку своєї дитини, невпевненість та підвищений рівень тривожності, міжособистісна несумісність або наявність суб'єктивних упереджень учасників взаємодії тощо) та способи їх подолання.

Співпраця фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та ЗДО:

на етапі створення та реалізації ІІР – консультативний супровід, роз'яснення «рівнів підтримки», моніторинг динаміки розвитку дитини;

на етапі методично-ресурсної підтримки педагогів – адресна консультативна допомога або спостереження за дитиною безпосередньо в інклюзивній групі, навчання роботі зі спеціальним обладнанням (наприклад, PECS).

Специфіка роботи команди психолого-педагогічного супроводу в період воєнного стану:

адаптація освітньої взаємодії (організація супроводу в умовах змішаного або дистанційного формату (якщо дитина не може відвідувати заклад очно),

психологічна безпека та кризова психологічна допомога (посилена увага до психоемоційного стану дитини та батьків, робота з тривожністю під час повітряних тривог),

безпека під час тривоги (розробка чітких алгоритмів супроводу дитини з ООП до укриття з урахуванням її сенсорних або фізичних труднощів),

мобільність та гнучкість (спрощений механізм онлайн-засідань Команди супроводу для батьків або фахівців, які перебувають в евакуації).

Практикум: моделювання командної взаємодії через розподіл обов'язків між педагогами та батьками за допомогою інформаційної, консультативної й колаборативної моделей залучення родини; розробка та відпрацювання чітких алгоритмів дій під час повітряної тривоги для дітей з різними категоріями труднощів.

Тема 3.2. Моделі та механізми партнерської взаємодії вихователя, асистента вихователя та асистента дитини з ООП

Організаційно-документальний супровід діяльності асистента вихователя:

організація роботи асистента вихователя,

основні завдання та функції,

документація.

Зміст діяльності вихователя і асистента вихователя у процесі реалізації ІІР.

Моделі організації взаємодії вихователя та асистента вихователя:

взаємодія-підтримка (всі діти об'єднані в одну групу; вихователь взаємодіє з усіма дітьми; асистент вихователя – допомагає вихователю, слідує за активністю всіх дітей, допомагає дитині з ООП працювати в колективі);

паралельна взаємодія (діти об'єднані у дві підгрупи (однакові або різні за кількістю), вихователь та асистент вихователя працюють паралельно та взаємодіють з дітьми в різних підгрупах);

альтернативна взаємодія (діти об'єднані у дві підгрупи – більшу та меншу. У більшій підгрупі – діти без ООП, у меншій підгрупі – діти з та без ООП. Склад меншої підгрупи періодично змінюється, аби уникнути стигматизації. Педагоги працюють паралельно: вихователь – з більшою підгрупою дітей, асистент вихователя – з меншою);

підгрупова взаємодія (діти об'єднані у кілька невеликих підгруп (розвивальних осередків). Вихователь та асистент вихователя по чергово переходять від однієї підгрупи до іншої, при цьому вид дидактичного матеріалу в кожній підгрупі може різнитися залежно від потреб і можливостей дітей. Наприкінці заняття діти об'єднуються в одну групу для спільної діяльності);

партнерська взаємодія (діти займаються разом в одній групі. Вихователь організовує освітні активності, асистент вихователя допомагає дітям – повторює інформацію іншими словами (парафраз), надає додаткові пояснення, розвиває необхідні навички тощо);

вільна взаємодія (вільна самостійна діяльність дітей в одній групі. Педагоги спостерігають та моделюють ситуації включення дітей у різні ігрові ситуації. Вони спільно створюють умови для освітніх ситуацій, привабливих для дітей, працюють над виробленням навичок, керують активністю дітей, підтримують інтерес).

Особливості роботи асистента вихователя в умовах організації освітнього процесу в дистанційному або змішаному форматах.

Обов'язки та функції асистента дитини. Умови допуску асистента дитини до освітнього процесу. Зміст соціальної послуги «супровід під час інклюзивного навчання».

Моделі взаємодії асистента вихователя і асистента дитини:

модель партнерства та командної роботи (асистенти діють як частина команди супроводу, спільно обговорюють стратегії поведінки дитини, щоб педагогічні вимоги асистента вихователя не суперечили фізичній підтримці асистента дитини);

модель розподілу сфер відповідальності (двокомпонентна модель асистування) - повний розподіл обов'язків на два незалежні пласти: асистент вихователя займається суто ментальним та соціальним розвитком (адаптує навчальні матеріали, допомагає дитині з ООП включитися в загальну активність групи та взаємодіяти з іншими дітьми), асистент дитини — виключно фізичним

комфортом і базовими потребами (технічна допомога: пересування, гігієна, харчування, безпека), вони діють паралельно у своїх сферах;

модель «Провідник - Підтримка» - одночасна, синергетична робота з дитиною над однією задачею: під час занять асистент вихователя спрямовує дитину на виконання завдання, асистент дитини у цей же момент створює умови, щоб дитина могла це завдання фізично виконати (наприклад, тримає поставу, допомагає втримати олівець, заспокоює сенсорно). Особливості та межі професійної взаємодії в триаді: «вихователь – асистент вихователя – асистент дитини».

Практикум: відпрацювання моделей взаємодії вихователя та асистента вихователя з адаптацією завдань під час дистанційного чи змішаного навчання. Моделювання коректної взаємодії в триаді «вихователь – асистент вихователя – асистент дитини», де розмежовуються освітні завдання педагогів та соціально-побутова допомога асистента дитини.

Тема 3.3. Корекційно-розвитковий складник інклюзивного навчання в ЗДО

Поняття «корекційно-розвиткові послуги».

Класифікація корекційно-розвиткових послуг для дітей з ООП за домінуючими сферами впливу:

фізичний – розвиток загальної моторики, координації рухів, сили та витривалості (ритміка, лікувальна фізкультура (ЛФК));

соціальний – формування базових життєвих компетенцій (соціально-побутове орієнтування; корекція та розвиток психофізичних функцій; формування навичок самообслуговування);

сенсорний – розвиток просторових уявлень та міжсенсорної інтеграції (орієнтування у просторі, логоритміка, розвиток слухового, зорового та тактильного сприймання);

когнітивний – стимуляція вищих психічних функцій (розвиток мислення, пам'яті, уваги, розвиток мовлення, формування та корекція звуковимови, запуск мовлення).

Сучасні терапевтичні практики та інноваційні технології в корекційній роботі: використання елементів кінезотерапії, анімалотерапії, арт-терапії, працетерапії, ерго- терапії, ароматерапії, Монтессорі-терапії в процесі надання корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП.

Кадрове забезпечення та основні напрями надання корекційно-розвиткових послуг: фахівці з-поміж штатних працівників закладу освіти (практичний психолог, вчитель-логопед, спеціальний педагог (олігофренопедагог, тифлопедагог, сурдопедагог), інструктор із фізкультури; додатково залучені фахівці.

Порядок укладання цивільно-правових договорів із фахівцями за відсутності штатних працівників або за потреби у вузькопрофільній допомозі.

Взаємодія спеціальних педагогів та асистента вихователя: командне моделювання індивідуальної освітньої траєкторії розвитку дитини з ООП, інтеграція набутих навичок у повсякденну діяльність, адаптація та модифікація навчально-дидактичних матеріалів, спільний моніторинг динаміки розвитку і поведінкових чинників, вироблення єдиних стратегій реагування, конструювання ситуацій соціальної адаптації та пропедевтична підготовка до освітнього процесу.

Умови проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг) дітям з ООП:

нормативне регулювання – тривалість занять для дітей дошкільного віку з ООП (індивідуальні – від 15 до 25 хв., групові (від двох до шести дітей з урахуванням їх індивідуальних особливостей розвитку) – від 20 до 30 хв.) та їхня загальна кількість на тиждень згідно з ІПР;

просторово-предметні умови – проведення занять у спеціально обладнаних кабінетах фахівців, ресурсній кімнаті або сенсорній зоні;

фінансові умови (механізм субвенції) – оплата праці залучених фахівців за проведення корекційно-розвиткових занять за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки дітям з ООП.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти:

1. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
3. Постанова КМУ від 10 квітня 2019 р. № 530 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2025 р. № 1036) «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>
4. Розпорядження КМУ від 07 червня 2024 р. № 527-р «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>
5. Наказ МОН від 17 листопада 2021 р. № 1236, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 січня 2022 року за № 73/37409 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-22#Text>

6. Наказ МОН від 09 грудня 2024 р. № 1713, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2024 року за № 1982/43327 «Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text>

7. Наказ МОН від 20 березня 2025 р. № 474, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 квітня 2025 року за № 519/43925 «Про затвердження Положення про асистента дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-25#Text>

Основна література

1. Інклюзивний садочок. Порадник у запитаннях та відповідях для керівників закладів дошкільної освіти. / Іванова О., Корнеєва О., Стягунова О., Борисенко Є. 2021. 89 с. URL: <https://shevruo.gov.ua/docs/section/Zdo2024.pdf>

2. Інклюзивне навчання в закладі дошкільної освіти: навчально-методичний посібник / Т. В. Наумчук та ін. – Київ: Літера ЛТД, 2024. – 160 с.

3. Програма розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями / О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І.В. Гладченко, І.В. Бобренко, С. В. Трикоз, О. І. Мякушко, І.В. Сухіна, Н. С. Бабій, Н. П. Цимбалюк, І. Д. Лукачук та ін.: За наук. ред. О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 438 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740902/1/.pdf>

4. Середовище, що належить дітям: порадник для педагогів закладів дошкільної освіти / Н. Софій, Ю. Найда ; за заг.ред. В. В. Засенка. Київ, 2019. 68 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/4726/file>

5. Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти: лист МОН від 25.06.2020 № 1/9-348. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-stvorenniya-inklyuzivnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakla>

Додаткова література

1. Запровадження безбар'єрності освітніх послуг в закладах дошкільної та загальної середньої освіти: аналітичні матеріали для МОН України / за заг. ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка, Н. А. Ярмоли. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 77 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742529/1/%D0%91%D0%95%D0%97%D0%91%D0>

%90%D0%A0%27%D0%84%D0%A0%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%86%D0%A1%D0%9F%D0%9F 2024.pdf

2. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / лист МОН від 08.06.2022 № 4/1196-22. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna22-08.6.2022.pdf>

3. Методичні рекомендації для закладів освіти щодо створення відповідних умов і привітної атмосфери для взаємодії учасників освітнього процесу і збільшення залученості батьків та опікунів / І. Новик, В. Мельничук. УІРО. 2022. 21 с. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/pryvita-atmosfera.pdf>

4. Про визначення рівня підтримки у дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають дошкільну освіту в інклюзивних групах / лист МОН від 30.12.2021 № 123180-21 URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/Lyst.MON-1-23180-21.30.12.2021.pdf>

5. Про методичні рекомендації: Лист МОН від 04.09.2024 №6/688-24. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii>

6. Проблеми в розвитку: як батькам маленької дитини зрозуміти, що їм варто звернутися до фахівців. URL: <https://nus.org.ua-dytyny-zrozumity-shho-ym-varto-zvernutysya-do-fahivtsiv/>

7. Методичні рекомендації щодо організації практичної роботи зі здобувачами освіти з інтелектуальними труднощами в умовах інклюзивного навчання, спрямовані на допомогу педагогічним працівникам команд супроводу осіб з особливими освітніми потребами закладів дошкільної та загальної середньої освіти. / Соболева Н. УІРО. 2024. 24 с. URL: <https://uied.org.ua/2024/09/12246/>

8. Будуємо партнерство: форми взаємодії вихователя та асистента вихователя в інклюзивній групі. /Стягунова О. НУМО. 2025. 10 с. URL: <https://numo.mon.gov.ua/buduyemo-partnerstvo-formi-vzayemodiyi-vihovatelya-ta-asistenta-vihovatelya-v-inklyuzivnij-grupi>

9. Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти / лист МОН від 19.08.2022 № 1/9540-22. URL: https://drive.google.com/file/d/1ryzaEQs_30IJfRlgTz8igbAyQ75YeEr7/view

10. Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти / лист МОН від 25.06.2020 № 1/9-348. URL: <https://mon.gov.ua/npa/zakladah-doshkilnoyi-osviti>

Генеральний директор директорату
дошкільної та інклюзивної освіти

Алевтина ЛОТОЦЬКА